

Додаток №1
до Положення щодо розробки силябусу
компонентів освітньо-наукової програми з
підготовки докторів філософії у
ФТІНТ ім. Б.І. Веркіна НАН України

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ФІЗИКО-ТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ НИЗЬКИХ ТЕМПЕРАТУР ім. Б.І. ВЕРКІНА
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.О. Директора
ФТІНТ ім. Б.І. Веркіна
НАН України

« 07 »

2020 р.

СИЛАБУС
навчальної дисципліни
РІМАНОВА ГЕОМЕТРІЯ ТА ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ (ВБ 3)
2020-2021 навчальний рік

з галузі знань «11 Математика і статистика»
за спеціальністю «111 Математика»

РОЗРОБНИК:

В.О. Горькавий – доктор фізико-математичних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу диференціальних рівнянь і геометрії ФТІНТ ім. Б.І. Веркіна НАН України

Погоджено Вченою радою Математичного відділення ФТІНТ ім. Б.І. Веркіна НАН України
06.07.2020 р., протокол № 4.

Затверджено Вченою радою Фізико-технічного інституту низьких температур
ім. Б. І. Веркіна Національної академії наук України, 07.07. 2020 р., протокол № 5.

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ФІЗИКО-ТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ НИЗЬКИХ ТЕМПЕРАТУР ім. Б.І. ВЕРКІНА
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

СИЛАБУС
навчальної дисципліни
РІМАНОВА ГЕОМЕТРІЯ ТА ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ
2020-2021 навчальний рік

<i>Назва п/п</i>	<i>Коротка інформація</i>
Назва	РІМАНОВА ГЕОМЕТРІЯ ТА ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ
Адреса викладання	м. Харків, пр. Науки, 47
Рівень вищої освіти	Третій освітньо-науковий рівень
Галузі знань	11 «Математика і статистика»
Шифр та назва спеціальності	111 Математика
Викладач і	доктор фіз.-мат. наук, с.н.с., Горькавий В.О.
Контактна інформація викладача (-ів)	gorkaviy@ilt.kharkov.ua
Графік занять	За розкладом
Консультації по курсу відбуваються	Вівторок, четвер, 16.00-17.00. пр. Науки, 47, корпус Біо, к. 211; он-лайн консультації через Skype (для узгодження часу писати на email: gorkaviy@ilt.kharkov.ua)
Сторінка курсу	
Інформація про навчальну дисципліну	Дисципліна «Ріманова геометрія та її застосування» є дисципліною вільного вибору, яка входить до циклу загальної підготовки за спеціальністю 111 «Математика» на третьому /освітньо-науковому/ рівні

<i>Назва п/п</i>	<i>Коротка інформація</i>
	підготовки доктора філософії з математики. Дана дисципліна викладається у 3-4 семестрах підготовки в обсязі 9 кредитів за Європейською кредитно-трансферною системою /ECTS/.
Анотація	Ріманова геометрія є одним з базових розділів сучасної геометрії, що узагальнює класичну теорію поверхонь та знаходить різноманітні застосування в суміжних областях математики та математичної фізики. Знайомство з основними результатами та методами ріманової геометрії є обов'язковою складовою підготовки кожного висококваліфікованого математика.
Мета та цілі	Метою курсу є висвітлення основних фактів та ідей ріманової геометрії та її застосувань в суміжних математичних областях. Основними завданнями курсу є ознайомлення здобувачів ступеню «доктор філософії» з фундаментальними ідеями, конструкціями та твердженнями ріманової геометрії в її актуальному стані; ознайомлення з методами ріманової геометрії та можливістю їх застосування в суміжних математичних областях, набуття навичок застосування цих методів у конкретних задачах.
Загальний обсяг у кредитах Європейської кредитно-трансферної системи /ECTS/	9 кредитів
Загальна кількість годин	270 годин
Структура	54 години аудиторних: з них 54 годин лекцій, 216 годин самостійної роботи.
Очікувані результати навчання	<p>У результаті вивчення курсу аспірант повинен знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> • фундаментальні поняття теорії загальних ріманових многовидів та многовидів з афінною зв'язністю; • основи варіаційної теорії геодезичних; • фундаментальні взаємозв'язки кривини та глобальних геометричних і топологічних властивостей ріманових многовидів; • фундаментальні поняття, конструкції та результати теорії симетричних ріманових просторів; • фундаментальні поняття, конструкції та результати теорії келерових просторів; • фундаментальні поняття, конструкції та результати загальної теорії відносності як приклад застосування ідей та методів ріманової геометрії; • фундаментальні поняття, конструкції та результати диференціальної геометрії підмноговидів та теорії шарувань ріманових просторів. <p>вміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> • доводити основні факти ріманової геометрії;

<i>Назва п/п</i>	<i>Коротка інформація</i>
	<ul style="list-style-type: none"> • обчислювати базові конструкції ріманової геометрії (довжина кривої, кут між кривими, об'єм області, зв'язність, коваріантна похідна, паралельний перенос, геодезична лінія, тензор кривини, секційна кривина, кривина Річчі, скалярна кривина і т.д.); • застосовувати базові методи ріманової геометрії в задачах математичної фізики та інших суміжних областей математики.
Ключові слова	Ріманові многовиди, перша квадратична форма, афінна зв'язність, геодезичні лінії, тензор кривини.
Програма навчальної дисципліни	<p>Програма навчальної дисципліни складається з 7-и розділів:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Базові поняття ріманової геометрії. 2. Геодезичні лінії на ріманових многовидах 3. Вплив кривини на глобальні геометричні та топологічні властивості ріманових многовидів 4. Однорідні та симетричні ріманові простори 5. Ріманова геометрія келерових многовидів 6. Псевдоріманові многовиди та їх застосування в загальній теорії відносності 7. Підмноговиди та шарування ріманових многовидів.
Короткий опис змісту тем	<p>Розділ 1. Базові поняття ріманової геометрії.</p> <p>Тема 1. Ріманові многовиди – базові конструкції Тема 2. Многовиди з афінною зв'язністю – базові конструкції Тема 3. Кривина ріманових многовидів та многовидів з афінною зв'язністю Тема 4. Відображення та перетворення ріманових многовидів та многовидів з афінною зв'язністю</p> <p>Розділ 2. Геодезичні лінії на ріманових многовидах</p> <p>Тема 5. Варіаційний підхід до визначення геодезичних Тема 6. Спряжені точки та множина розділу Тема 7. Вплив кривини на поведінку геодезичних: теореми порівняння Тема 8. Ріманові многовиди із замкнутими геодезичними</p> <p>Розділ 3. Вплив кривини на глобальні геометричні та топологічні властивості ріманових многовидів</p> <p>Тема 9. Простори сталої кривини та їх класифікація Тема 10. Ріманові многовиди з обмеженнями на секційну кривину Тема 11. Ріманові многовиди з обмеженнями на кривину Річчі або на скалярну кривину</p>

<i>Назва п/п</i>	<i>Коротка інформація</i>
	<p>Розділ 4. Однорідні та симетричні ріманові простори</p> <p>Тема 12. Базові конструкції. Приклади. Питання класифікації. Тема 13. Многовиди Грассмана.</p> <p>Розділ 5. Ріманова геометрія келерових многовидів</p> <p>Тема 14. Базові поняття та конструкції келерової геометрії.</p> <p>Розділ 6. Псевдоріманові многовиди та їх застосування в загальній теорії відносності</p> <p>Тема 15. Базові поняття та конструкції псевдоріманової геометрії. Тема 16. Многовиди Ейнштейна</p> <p>Розділ 7. Підмноговиди та шарування ріманових многовидів.</p> <p>Тема 17. Базові поняття та конструкції теорії шарувань та підмноговидів ріманових просторів.</p>
Теми практичних занять	Не передбачені
Теми для самостійної роботи	<ul style="list-style-type: none"> - Базові поняття ріманової геометрії - Варіаційна теорія геодезичних - Теореми порівняння в рімановій геометрії - Вплив кривини на топологічні властивості ріманових многовидів - Однорідні та симетричні ріманові простори - Метричні властивості келерових многовидів - Загальна теорія відносності. Простори Ейнштейна - Шарування ріманових многовидів
Підсумковий контроль, форма	Іспит
Пререквізити	Аналітична геометрія, диференціальна геометрія
Постреквізити	Ознайомлення з фундаментальними ідеями, конструкціями та твердженнями навчальної дисципліни дозволить застосовувати їх в актуальних задачах ріманової геометрії та суміжних математичних областях.

<i>Назва п/п</i>	<i>Коротка інформація</i>																													
Навчальні методи та техніки, які будуть використовуватися під час викладання курсу	В процесі навчання використовуються лекції, презентації, методичні матеріали та спеціальна література.																													
Необхідне обладнання	Аудиторія з дошкою та крейдою. Технічні засоби, необхідні для демонстрації презентацій, загально вживані програми і операційні системи.																													
Шкала оцінювання	<p>Оцінювання проводиться за 100-бальною шкалою:</p> <table border="1" data-bbox="745 483 1966 959"> <thead> <tr> <th rowspan="2">СУМА БАЛІВ</th> <th rowspan="2">ОЦІНКА ЄКТС</th> <th colspan="2">ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ</th> </tr> <tr> <th>екзамен</th> <th>залік</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>90-100</td> <td>A</td> <td>відмінно</td> <td rowspan="4">зараховано</td> </tr> <tr> <td>82-89</td> <td>B</td> <td rowspan="2">добре</td> </tr> <tr> <td>75-81</td> <td>C</td> </tr> <tr> <td>64-74</td> <td>D</td> </tr> <tr> <td>60-63</td> <td>E</td> <td>задовільно</td> <td rowspan="3">не зараховано</td> </tr> <tr> <td>35-59</td> <td>FX</td> <td rowspan="2">незадовільно</td> </tr> <tr> <td>1-34</td> <td>F</td> </tr> </tbody> </table>				СУМА БАЛІВ	ОЦІНКА ЄКТС	ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ		екзамен	залік	90-100	A	відмінно	зараховано	82-89	B	добре	75-81	C	64-74	D	60-63	E	задовільно	не зараховано	35-59	FX	незадовільно	1-34	F
СУМА БАЛІВ	ОЦІНКА ЄКТС	ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ																												
		екзамен	залік																											
90-100	A	відмінно	зараховано																											
82-89	B	добре																												
75-81	C																													
64-74	D																													
60-63	E	задовільно	не зараховано																											
35-59	FX	незадовільно																												
1-34	F																													
Критерії оцінювання	Кількість балів 90-100 75-89 60-74	Критерії оцінювання У відповіді повністю розкрито зміст питання. Матеріал викладено логічно, аргументовано, мова є грамотною, науковий стиль викладення матеріалу, вільне володіння термінологічним апаратом дисципліни. У відповіді продемонстровано високий рівень володіння матеріалом, що входить до навчальної програми, та продемонстровано високі практичні навички. Відповідь досить повно розкриває зміст питання або розкриває основні (найважливіші) аспекти у запитанні, слухач володіє термінологічним апаратом дисципліни. У викладеному матеріалі слухач має помилки із аргументацією відповіді, недостатня логічність та послідовність викладення матеріалу. У відповіді продемонстровано високий рівень володіння матеріалом, що було викладено на лекціях, та середній рівень володіння практичним матеріалом. Відповідь на контрольне питання є неповною, розкриває тільки деякі аспекти навчального матеріалу. Слухач припускається помилок у використанні термінології навчальної дисципліни.																												

Назва п/п	Коротка інформація
	<p>Рівень володіння матеріалом, що було викладено на лекціях, додатковим та практичним матеріалом є середнім.</p> <p>35-59 У відповіді допущено суттєві помилки, які свідчать про незнання лекційного матеріалу або обов'язкової літератури; слухач слабо володіє термінологією дисципліни.</p> <p>1-34 Відповідь практично відсутня, слухач демонструє незнання лекційного матеріалу або обов'язкової літератури; не володіє термінологією</p>
Питання до іспиту/заліку	<ol style="list-style-type: none"> 1. Диференційні многовиди. Дотичний та кодотичний простір. Тензорні поля на многовидах 2. Ріманова метрика на многовиді. Ізометричне відображення. 3. Афінна зв'язність, зв'язність Леві-Чівіта. 4. Геодезичні лінії. Перша варіація довжини кривої. Експоненційне відображення. 5. Друга варіація довжини кривої. Рівняння Якобі. Спряжені точки. Теорема порівнювання для довжин полів Якобі. 6. Радіус ін'єктивності. Межа розділу 7. Теорема Сінга. Теорема Маєрса. Теорема Бонне. 8. Тензори кривини, секційна кривина, кривина Річчі, скалярна кривина. Тотожність Б'янки. Теорема Шура. 9. Повні многовиди. Теорема Хопфа-Рінова. 10. Плоскі многовиди. Многовиди постійної кривини. Простір Лобачевського, модель Келі-Клейна, модель Пуанкаре. 11. Фундаментальна група многовидів від'ємної кривини. Фундаментальна група многовидів додатної кривини Річчі. 12. Теорема про сферу. 13. Ріманова метрика на однорідних просторах та групах Лі. Ріманова субмерсія. 14. Грасманові многовиди та їх метричні властивості. 15. Келерові многовиди та їх загальні метричні властивості. 16. Псевдоріманові многовиди - загальні властивості, приклади, застосування в загальній теорії відносності. 17. Многовиди Ейнштейна. 18. Підмноговиди та шарування ріманових многовидів - загальні властивості.
Література для вивчення дисципліни:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Эйзенхарт Л. П. <i>Риманова геометрия</i>. – М.: ГИИЛ, 1948. 2. Бурого Ю.Д., Залгаллер В.А. <i>Введение в риманову геометрию</i>. – С.-П.: Наука, 1994. 3. Громолл Д., Клингенберг В., Мейер В. <i>Риманова геометрия в целом</i>. - М.: Мир, 1971.

<i>Назва п/п</i>	<i>Коротка інформація</i>
	<p>4. Дубровин Б.А., Новиков С.П., Фоменко А.Т. <i>Современная геометрия. Методы и приложения.</i> - М.: Наука, 1986.</p> <p>5. Кобаяси Ш., Номидзу К. <i>Основы дифференциальной геометрии.</i> – М.: Наука, 1981.</p>
Додаткова література:	<p>1. Schoen R., Yau S.T., <i>Lectures on Differential Geometry.</i> - Boston, International Press, 1994.</p> <p>2. до Кармо М., <i>Риманова геометрия.</i> - М.-Ижевск, Институт компьютерных исследований, 2015</p> <p>3. Lee J., <i>Riemannian Manifolds.</i> - Springer, 1997.</p> <p>4. Cheeger J., Ebin D., <i>Comparison Theorems in Riemannian Geometry.</i> - North-Holland, 1975.</p> <p>5. Борисенко А.А. <i>Внутренняя и внешняя геометрия многомерных подмногообразий.</i> – М.: Экзамен, 2003.</p> <p>6. Бессе А. <i>Многообразия с замкнутыми геодезическими.</i> – М.: Мир, 1981.</p> <p>7. Громов М.Л., Рохлин В.А. <i>Вложения и погружения в римановой геометрии // Успехи математических наук.</i> – 1970. – Т.25:5. – С.3-62.</p> <p>8. Ландау Л.Д., Лифшиц Е.М. <i>Теория поля.</i> – М.: Наука, 1973.</p> <p>9. Постников М.М. <i>Дифференциальная геометрия.</i> - М.: Наука, 1988.</p> <p>10. Постников М.М. <i>Гладкие многообразия.</i> - М.: Наука, 1988.</p> <p>11. Рашевский П.К. <i>Риманова геометрия и тензорный анализ.</i> - М.: Наука, 1967.</p> <p>12. Стернберг С. <i>Лекции по дифференциальной геометрии.</i> - М., Мир, 1970.</p> <p>13. Трофимов В.В., Фоменко А.Т. <i>Риманова геометрия.</i> - М.: ВИНТИ, 2002.</p> <p>14. Хелгасон С. <i>Дифференциальная геометрия и симметрические пространства.</i> – М.: Мир, 1964.</p> <p>15. Шутц Б. <i>Геометрические методы математической физики.</i> – М.: Мир, 1984.</p>
Опитування	Анкету-оцінку з метою оцінювання якості курсу буде надано по завершенню курсу.